

Sophie Hohmann

Neuvostoterveydestä nykynaiskuntoon

Michele Rivkin-Fish, *Women's Health in Post-Soviet Russia. The Politics of Intervention*.
Indiana University Press, Bloomington 2005.

Naistutkimukseen erikoistuneen antropologin Michele Rivkin-Fishin teos aloittaa pohdinnan siitä, miten Maailman terveysjärjestön (WHO) käynnistämät hankkeet – joita tekijä itse konsultoi kenttätöitä tehdessään – niveltyvät paikalliseen todellisuuteen: mikrotason tutkimuskohteena ovat olleet Pietarin kaupungin neuvolat vuodesta 1993. Tutkijana ja konsulttina kirjoittajaa kiinnostavat paikalliset havainnot uudistuksista, joihin WHO on innoittanut jälkineuvostoliittolaisessa toimintaympäristössä, yhtä hyvin haastateltujen terveysviranomaisten, lääkäreitten ja hoitohenkilökunnan kuin kuultujen potilaittenkin tunnot.

Rivkin-Fish omistaa ensimmäisen osan työstään kuvaukselle projekteista, joissa hän on itse ollut virallisesti mukana: erityisesti Terveelliset kaupungit -hanketta hän servii yksityiskohtaisimmin, sillä se tarjoaa viitekehysten hänen tutkimustyölleen Pietarin terveyskeskuksissa. Hän paneutuu ongelmiin, joita sukupuolisuus on nostattanut neuvostoajan ja jälkineuvostoajan Venäjällä. Hän kuvailee toteutettuja strategioita, etenkin seksivalistusohjelmia, jotka pyrkivät riisumaan aseista moralisoivan neuvostologian ja, hyötyen alhaista syntyvyyttään aprikoivan Venäjän demografisesta nykytilasta, suosivat erilaista lähestymistapaa itseän ja ruumiiseen, toisenlaista näkemystä lisääntymisen terveyskysymyksistä.

Tekijän kaksoisrooli sallii hänen tarkata kriittisesti WHO:n ajamien uudistusten sisältöä ja perusteluja sekä sitä, kykenevätkö ne todella leviämään maaperällä, jossa toimintamuodot vaikuttavat läpitukenemattomilta ja konsulttien jatkuvasti riitauttamilta. Luja kyselytyöskentely mahdollistaa analyysin julkisen terveydenhuoltojärjestelmän ytimestä: teos rikastuttaa huomattavasti tutkimusta terveyspolitiikkojen tepsivyydestä jälkineuvostoisissa oloissa. Rivkin-Fish valaisee lisäksi systeemin itsensä synnyttämiä ristiriitoja ja epäselvyyksiä, jotka heijastuvat koko nyky-Venäjään. Hänen onnistuu etevästi ja oikeutetusti kyseenalaistaa kansainvälisten konsulttien päättely, nämä kun useimmiten eristäytyvät omille vastuualueilleen eivätkä pyri ymmärtämään paikallisia tosiasioita tai itse järjestelmän sanelema toi-

mintamuotoja, saati että kyselisivät neuvostosysteemin historiallisia ja sosiaalisia juuria.

Mutta vaikka kirjoittaja herättelee kysymyksiä neuvostoajan terveysjärjestelmän luonteesta, hän ei kuitenkaan riittävästi korosta esimerkiksi äitiyskuolleisuutta vuosina 1960–1970 sen ja muiden terveyden mittarien kaikkine merkityksineen. Itse asiassa kiistat Venäjän ”terveyskriisistä” käydään liian usein ideologisella tasolla, jolloin unohdetaan, että mahdollisella ”kriisillä” on pohjansa järjestelmän rakenteessa ja sen olemuksessa. Jos syvennytään entisen Neuvostoliiton kansanterveyteen ottamatta mukaan ajan pitkävaikutteisia historiallisia ja sosiaalisia reunaehtoja, menetetään erittelyn tolkkua ja syvyyttä.

Toisessa osassa Rivkin-Fish paljastaa lääkäreitä ja potilaita kuul-

tuaan neuvostoterveysjärjestelmän umpikujan ja sen seuraukset lääkäreitten vaikuttimiin, heidän ammatilliseen omaantuntoonsa ja koulutustasoonsa, luottamuksellisten potilassuhteitten puutteeseen ja keskinäiseen kunnioittamattomuuteen. Kirjoittaja tähdentää perin oikein valtion holhoavaa luonnetta, joka jäytää niin lääkäreitten kuin potilaittenkin yksilöitymisen ja vastuunoton prosesseja. Hän ei kuitenkaan hyväksy asettamista, jonka mukaan neuvostoterveyssysteemi olisi kallistunut yksikantaan ja täydelliseen paternalismiin, vaan hän ruotii hienosti yksittäisiä ja yleisiä otteita, joilla vastustaa tällaista vinoutumista.

Joidenkin potilaiden kertomusten perusteella voi havainnollistaa neuvostojärjestelmän jatkuvuuksia, mutta myös rajoja ja vaikeuksia, joihin se törmäsi täydellä voimalla NL:n pirstouduttua. Ehkä Rivkin-Fish rajoittuu liiaksi kuvailemaan neuvolakäyntien, synnytyksen ja sen jälkeisten vastaanottojen ehtoja ja menettelyjä huomauttamatta tarpeeksi siitä, että terveyden osoittimissa on poliittinen panoksensa, ja asettamatta toimintamuotoja laajempaan ja mutkikkaampaan neuvostohistoriografian yhteyteen.

Lääkäreitten mekaaninen ja tekeminen lähestymistapa jälkineuvostoliittolaisella Venäjällä heijastelee neuvostoajan vallitsevia käytäntöjä. Kirjoittaja pyrkii ymmärtämään lääkäreitä, jotka usein ovat naisia: he joutuvat osallistumaan toimintaan omine havaintoineen naisina ja äiteinä ja kaikenlaisia psykologisia tekijöitä vieroksuvan ammattinsa edustajina. Jotta sisältöjä voisi ymmärtää, täytyy eritellä lääkäriprofessiota määrittäviä järkeilyjä ja järjestelyjä. Nämä ovat vain kovin kaukana eu-

rooppalaisista malleista, joissa lääkäreillä on ollut hyvin varhaisista ajoista alkaen poliittinen rooli: he ovat voineet muodostaa autonomisia ammattijärjestöjä, kun taas Venäjällä lääkärit eivät ole ikinä moiseen kyenneet. Muutamat kokemukset – eritoten [kuuluisan anatomi-kirurgin ja edistyksellisen vaikuttajan, Tartossa opiskelleen N. I. Pirogovin perustamassa] Pirogov-seurassa 1800-luvulla – eivät pystyneet estämään Venäjällä vallinnutta poliittisen hallinnan muotoa. Neuvostoideologia tunnusti samaa logiikkaa.

Tämä kirjoittajan valitettavasti sivuuttama tekijä on ratkaisevan tärkeä, jos halutaan ymmärtää lääkäreitten toimintatapoja mutta myös eriteltäessä etuoikeuksiin ja tunnustuksiin perustuvien henkilöitten välisten suhteitten erityisyyksiä: ne eivät ole lakanneet uusiutumasta sitten Venäjän muinaishistorian. Tekijä tarttuu harkitusti toimeen asettaakseen mittasuhteisiinsa käytännöt sellaisina kuin ne näyttäytyvät yksilö- ja ryhmäsuhteissa, äitiysneuvolapalvelujen ja niiden asiakkaitten välillä. Juuri tässä katsannossa potilaitten kertomukset valaisevat heidän hoitoon ottamisessaan ja sairaalarjessaan toteutettavia strategioita. Epämuodolliset henkilösuhteet käyvät haastattelusta vahvasti ilmi, oltiinpa sitten lääkäreiden tai potilaiden juttusilla. Rivkin-Fish suosii näillä kohdin kulttuurista (jollei jopa kulturalistista) lähestymistapaa nostaten esiin erilaisia suhteissa olemisen tapoja, joissa tunnustetaan tai luotetaan vastavuoroisesti: [tarkataan esimerkiksi henkilökohtaisen vaikeusvaltaverkoston] *blatin* [muunnoksia] markkinatalouteen totuteltaessa ja terveystalvelujen yksityistämistä laajennettaessa. Yksityistä-

minen kuuluu koko yhteiskunnan uudelleen muodostumisen liikkeeseen, jossa muuntuu vanha jako virallisesti ilmaiseen julkiseen terveydenhoitoon ja yksityiseen sfääriin vaihtelevine palkkioineen.

Tekijän onnistuu esittää tutkimustensa tuloksena strategioita, joita Neuvostoliiton hajaantumisen jälkeen niin sanotuilla šokkihoidoilla sosiaalisesti ja taloudellisesti haavoitetut venäläiset ovat vaalineet myös talouskriisin aikaan 1998 ja etenkin kaiken toimivuuden tultua sittemmin jälleen kyseenalaistetuksi. Rivkin-Fish osoittaa lopulta teoksessaan, että on ongelmallista yrittää soveltaa kansainvälisiä kansanterveysnormeja ex-Neuvostoliittoon. Läntiset julkisen terveydenhuollon toimintamallit osoittautuvat epäsoviksi, kun pitäisi tajuta neuvostojärjestelmän historiallista, poliittista ja sosiaalista kokonaisluonnetta. Kirjoittaja näyttää, kuinka naistutkimukseen kuuluvia kysymyksiä Venäjällä ja laajemmin koko entisen NL:n alueella vuoraa mutkikkuus ja ristiriitaisuus.

*Suomentanut
Jarkko S. Tuusvuori*

(alun perin: *Cahiers du Monde
Russe, octobre-décembre 2006, Vol.
47, No. 4, 907-909*)